

VI. ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

О. Я. РОГАНОВА, аспірант

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ НОВОГО ПЛАНУ РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Реформування системи бухгалтерського обліку в Україні розпочалося з виходу Указу Президента України від 23 травня 1992 р. «Про перехід України до загальноприйнятої в міжнародній практиці системи обліку і статистики». Цілком логічно, що при орієнтації розвитку економіки на ринкові відносини для налагодження тісніших зв'язків з країнами Західної Європи та Сполучених Штатів виникла потреба підпорядкувати національну систему обліку загальним принципам, якими керуються обліковці країн з розвинутою ринковою економікою.

Але реформування обліку йде майже так само повільно, як і реформування економіки. З 1 січня 1998 р. в банківському секторі впроваджено новий план рахунків, що ґрунтується на принципах міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності. Це стало можливим завдяки тому, що, по-перше, усі банки з'єднані електронною поштою, і Національний банк має змогу щоденно отримувати та контролювати звіти комерційних банків. По-друге, банки мають міцніший і триваліший зв'язок з іноземними партнерами ніж більшість підприємств, і це потребує взаєморозуміння, в тому числі розуміння фінансових звітів партнерів. А коли фінансові звіти будуються на різних засадах, виникає недовіра та формується хибне уявлення про фінансовий стан контрагента. Тому НБУ не міг чекати, поки вся країна перейде до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, а зробив це самотужки.

Тепер основні події розгортаються в небанківському секторі економіки. Затверджено кілька національних стандартів бухгалтерського обліку. І 30 листопада 1999 р. Міністерством фінансів України прийнято «Інструкцію про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» №291. Ця інструкція встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших

юридичних осіб (крім банків і бюджетних установ) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відокремлених підрозділів юридичних осіб.

Новий план рахунків має розроблятися таким чином, щоб відбивати інформацію про фінансово-господарську діяльність підприємств, виходячи з принципів міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Розглянемо принципи побудови плану рахунків.

Рахунки мають тризначну нумерацію. Першою цифрою позначається клас рахунків (рахунки першого порядку), другою — номер синтетичного рахунку (рахунки другого порядку), третьою — номер субрахунку (рахунки третього порядку). При веденні регістрів бухгалтерського обліку потрібно застосувати, щонайменше, рахунки другого порядку. Рахунки класів 0—7 є обов'язковими для всіх підприємств.

Нові синтетичні рахунки можуть вводитися до Плану рахунків Міністерством фінансів України за відповідними клопотаннями щодо бухгалтерського обліку специфічних операцій.

Субрахунки використовуються підприємствами, виходячи з потреб управління, контролю, аналізу й звітності та можуть ними доповнюватися введенням нових субрахунків (рахунків другого, третього порядків) зі збереженням номерів субрахунків цього Плану рахунків.

Бухгалтерській облік на субрахунках ведеться в аналітичному розрізі з вимогою забезпечити кількісно-сумову та якісну (марка, сорт, розмір тощо) інформацію про наявність і рух об'єктів бухгалтерського обліку на відповідному синтетичному рахунку класу 1 «Необоротні активи», 2 «Запаси» та 0 «Позабалансові рахунки». Підприємства роздрібної торгівлі, що застосовують метод оцінювання товарів за ціною продажу, можуть аналітичний облік товарів вести в сумовому виразі.

На окремих субрахунках ведеться облік активів і зобов'язань у національній та в іноземній валюті. На думку автора, це — зайве, оскільки економічна сутність операції не змінюється залежно від валюти розрахунків. Одним із принципів міжнародних стандартів бухгалтерського обліку є превалювання змісту над формою. У цьому ж випадку форма розрахунків стає ознакою класифікації рахунків третього порядку. Узагалі, план рахунків переобтяжений аналітичною інформацією. Врешті-решт, надмірна аналітичність не є показником якості. План рахунків призначений для синтетичного обліку, а розшифровки до син-

тетичних рахунків класично ведуться у відомостях. Надмірне вживання «подробиць» призводить до труднощів у сприйнятті інформації, робить синтетичний облік непрозорим.

План рахунків поділяється на 10 класів:

Клас 1. Необоротні активи.

Клас 2. Запаси.

Клас 3. Кошти, розрахунки та інші активи.

Клас 4. Власний капітал та забезпечення зобов'язань.

Клас 5. Довгострокові зобов'язання.

Клас 6. Поточні зобов'язання.

Клас 7. Доходи і результати діяльності.

Клас 8. Витрати за елементами.

Клас 9. Витрати діяльності.

Клас 0. Позабалансові рахунки.

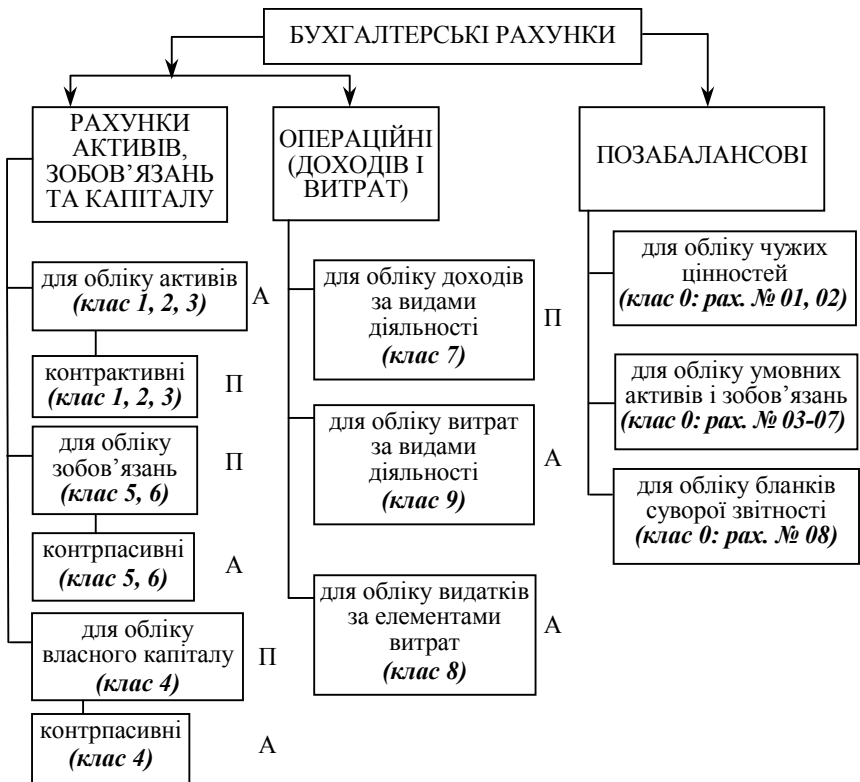

Рисунок. Структура плану рахунків

У структурі Плану рахунків можна виділити три частини, які логічно пов'язані між собою:

- балансова частина;
- частина доходів і витрат;
- позабалансова частина.

Балансова частина об'єднує перші шість класів. На рахунках цих класів облікуються активи, зобов'язання та власний капітал підприємства. На підставі даних про залишки за цими рахунками складається баланс підприємства. Друга частина охоплює рахунки сьомого, восьмого і дев'ятого класів, на підставі яких складається звіт про фінансові результати підприємства. На рахунках сьомого класу відображаються доходи від операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства, а також від надзвичайних подій. На рахунках восьмого класу ведеться облік витрат операційної діяльності за такими елементами витрат: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація та інші операційні витрати, а також облік витрат, пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю, та витрати, пов'язані із запобіганням надзвичайним подіям та ліквідацією їх наслідків. Рахунки дев'ятого класу «Витрати діяльності» застосовуються для узагальнення інформації про витрати операційної, інвестиційної, фінансової діяльності та витрати на запобігання надзвичайним подіям і ліквідацію їх наслідків. Суб'єкти малого підприємництва, а також інші організації, діяльність яких не спрямована на ведення комерційної діяльності, для обліку витрат можуть використовувати тільки рахунки класу 8.

Третя частина — позабалансові рахунки класу 0 — призначена для обліку цінностей, що не належать підприємству, але тимчасово перебувають у його користуванні, розпорядженні або на зберіганні; умовних прав і зобов'язань підприємства (застави, гарантії, зобов'язання тощо); бланків суворого обліку; списаних активів (нестачі цінностей, дебіторська заборгованість). Записи на позабалансових рахунках ведуться простим методом, а не подвійним записом (як це робиться, наприклад, у банках).

Фінансовий результат, що відображається на рахунках четвертого класу «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», визначається за даними рахунків сьомого і дев'ятого класів, у кореспонденції з рахунком 79 «Фінансові результати», що свідчить про логічний взаємозв'язок між першою і другою частиною плану рахунків.

У свою чергу, перша і третя частина пов'язані таким чином: безнадійна заборгованість при досягненні строків позовної дав-

ності переноситься в третю частину, на позабаланс, для спостереження за можливістю її відшкодування винними особами (боржниками) ще протягом трьох років з дати списання з балансу. Водночас умовні зобов'язання і вимоги, що облікуються на рахунках нульового класу, за певних умов, передбачених угодами, можуть стати реальними вимогами або зобов'язаннями, бути перенесеними в першу частину і вплинути на результати діяльності підприємства.

Структуру Плану рахунків показано на рисунку.

Докладніше розглянемо, яка інформація облікується на кожному з десяти класів.

На рахунках **першого класу** ведеться облік основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, довгострокових фінансових інвестицій, капітальних інвестицій, довгострокової дебіторської заборгованості та інших необоротних активів, а також зносу необоротних активів. Зауважимо, що облік основних засобів треба вести, як і раніше, пооб'єктно, а не в розрізі груп, як цього вимагає закон про оподаткування прибутку підприємств. Крім того, знову змінився підхід до визначення основних засобів — ознакою є термін використання не менше одного року або одного виробничого циклу, якщо останній перевищує 12 місяців.

На рахунках **другого класу** облікуються сировина й матеріали, напівфабрикати та комплектуючі вироби, паливо, тара й тарні матеріали, тобто предмети праці. На цих рахунках облікуються також малоцінні та швидкозношувані предмети, витрати на виробництво, брак у виробництві, напівфабрикати, готова продукція, товари в оптовій, роздрібній торгівлі та передані в комісійну торгівлю і торгова націнка на товари.

На рахунках **третього класу** ведеться облік грошових коштів у касах, на розрахункових (поточних), валютних та інших рахунках у банках; грошових документів; короткострокових векселів одержаних фінансових інвестицій; дебіторської заборгованості; резерву сумнівних боргів і витрат майбутніх періодів.

На рахунках **четвертого класу** ведеться облік власного капіталу — статутного, пайового, додаткового, резервного, вилученого, неоплаченого, а також нерозподілених прибутків (непокрихтих збитків), цільових надходжень, забезпечень майбутніх витрат і платежів, страхових резервів.

Рахунки **п'ятого класу** призначені для обліку довгострокових кредитів банків та інших залучених коштів (на строк не менше 1 року), строк сплати яких не настає протягом 12 місяців з дати

складання звітності; сум податку на прибуток, що підлягають сплаті в майбутніх періодах; заборгованість за виданими довгостроковими векселями й емітованими облігаціями.

На рахунках **шостого класу** ведеться облік короткострокових позик, довгострокових зобов'язань, що стали поточною заборгованістю із строком погашення на дату балансу не більше 12 місяців; короткострокових векселів виданих; розрахунків з постачальниками та підрядниками; розрахунків з податків і платежів, за страхуванням, з оплати праці; розрахунків з учасниками, а також інших розрахунків та операцій, доходів майбутніх періодів.

Рахунки **сьомого класу** призначені для обліку доходів від операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства, а також від надзвичайних подій. На рахунках цього класу, крім рахунку 76 «Страхові платежі», протягом звітного року за кредитом відображається сума загального доходу разом із сумою непрямих податків, зборів (обов'язкових платежів), що включені до ціни продажу, за дебетом — щомісячне відображення належної суми непрямих податків, зборів (обов'язкових платежів), щорічне або щомісячне віднесення суми чистого доходу на рахунок 79 «Фінансові результати».

На рахунках **восьмого класу** накопичується інформація про видатки за елементами витрат. Можливо, цей клас рахунків буде просто транзитним: з рахунків запасів та заборгованості на рахунки дев'ятого класу при використанні тих чи інших запасів та отриманні послуг.

Рахунки **дев'ятого класу** застосовуються для узагальнення інформації про витрати за видами діяльності. За дебетом рахунків цього класу відображаються суми витрат, за кредитом — списання суми витрат наприкінці звітного року або щомісяця на рахунок 79 «Фінансові результати». Таким чином, залишки на рахунках цього класу разом із залишками на рахунках сьомого класу мають давати уявлення про проміжний фінансовий результат упродовж року.

Позабалансові рахунки призначені для обліку цінностей, що не належать підприємству, але тимчасово перебувають у його користуванні, розпорядженні або на зберіганні (основні засоби в оперативному лізингу, матеріальні цінності на відповідальному зберіганні, переробці, комісії, монтажі), умовних прав і зобов'язань підприємства (застави, гарантії, зобов'язання тощо), бланків суворого обліку, списаної дебіторської заборгованості.

На сьогодні новий План рахунків упроваджується на підприємствах за розпорядженням керівника. Не викликає сумніву, що

це додасть роботи бухгалтерам підприємств. Але сповна оцінити його переваги та недоліки можна буде лише після випробування на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 лип. 1999 р. // *Голос України*. — 1999. — № 164. — 7 вересня. — С. 6—7.

2. Інструкція «Про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій»: Затверджено наказом Мінфіну України №291 від 30 листоп. 1999 р. // *Бух. облік і аудит*. — 2000. — №1. — С. 3—13.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку: Затверджено наказом Мінфіну України №87 від 31 берез. 1999 р. // *Бух. облік і аудит*. — 1999. — №1. — С. 14—35.

4. Бухгалтерський облік в Україні: Закони. Національні стандарти. Інструкції // *Все про бух. облік*. — 2000. — 7 лют. — С. 3—112.

С. В. СВИРКО, канд. екон. наук

КЛАСИФІКАЦІЯ РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

На певному етапі розвитку людства виникла потреба у фіксації фактів діяльності людини в письмовому вигляді. Супутніми умовами цього, без сумніву, стали поява і розвиток письменності та арифметики. Однак факт наявності двох видатних винаходів людства не був першопричиною виникнення бухгалтерського обліку. Основним поштовхом до утворення системи обліку став розвиток господарської діяльності людини.

Перші свідчення про існування обліку історики датують IV—VI тисячоліттям до нашої ери [1, с. 28, 34]. Безумовно, ідеться про систему досить простої реєстрації, основним обліковим прийомом була інвентаризація. Розвиток стародавньої Греції дав світу не тільки великих філософів, зодчих, математиків, поетів, політиків та військових, а й безвісних (на жаль) на сьогоднішній день рахівників, які вперше використали прийом рекапітуляції (систематична звірка записів з першоджерелами), що, у свою чергу, сприяло виникненню ще одного прийому — рахунку [2, с. 7]. З цього моменту в історії обліку починається період виникнення